

Maxsulot Narxini Shallantirish

Raximov Xasan Abdusaitovich, Ph.D

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti “Iqtisodiy tahlil va statistika” kafedrasida dotsenti

Annotatsiya: Ushbu maqolada mahsulot narxining shakllanishi haqida to'liq ma'lumot berilgan. Narx firma qabul qilishi mumkin bo'lgan eng muhim marketing qarorlaridan biri bo'lib, to'g'ri narx qarorlarini qabul qilish uchun narx shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni tushunish zarur. Shuningdek, narx belgilashning psixologik jihatlarini ko'rib chiqish muhimligini ham muhokama qiladi. Uning ta'kidlashicha, iste'molchilar ko'pincha mahsulot sifatini aniqlash uchun narxdan foydalanadilar va firmalar narxlarni belgilashda bu bilimlardan o'z foydalari uchun foydalanishlari mumkin.

Kalit so'zlar: Mahsulot narxini shakllantirish, narxlar strategiyasi, narx-plyus narxlash, qiymat bahosi, raqobat bardosh narxlar, psixologik narxlash, maqsadli bozor, narxlar bo'yicha qarorlar, narxlarning elastikligi, narxlarni kamsitish.

Kirish. Tovar narxlarining shakllanishi iqtisodiyotning hal qiluvchi jihati bo'lib, jahon bozorlarini shakllantiradi va butun dunyo bo'ylab sanoat, biznes va iste'molchilarga ta'sir qiladi. Tovarlar narxining shakllanishi ortidagi dinamikani tushunish siyosatchilar, investorlar va treyderlar uchun muhim ahamiyatga ega. Ushbu maqola xom neft va qimmatbaho metallardan tortib qishloq xo'jaligi mahsulotlarigacha bo'lgan tovarlar narxini aniqlashda hal qiluvchi rol o'ynaydigan omillar, mexanizmlar va bozor dinamikasini o'rganish, Tovar narxini shakllantirishning ko'p qirrali jarayonini o'rganishga qaratilgan. Tovar narxini shakllantirishning nozik tomonlarini o'rganib chiqib, biz global savdoning asosiy omillari, resurslarni taqsimlash va iqtisodiy barqarorlik haqida tushunchaga ega bo'lishimiz mumkin.

Tahlil va natijalar: Tovar narxining shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar:

- Talab va taklif: Iqtisodiyotning asosiy printsiplari narxlar talab va taklifning o'zaro ta'siri bilan belgilanishini taqozo etadi. Tovarlar uchun taklifga ishlab chiqarish darajasi, ob-havo sharoiti, texnologik taraqqiyot va hukumat siyosati kabi omillar ta'sir qiladi. Boshqa tomondan, talab iqtisodiy o'sish, aholi tendentsiyalari, sanoat iste'moli va iste'molchilarning afzalliklari bilan belgilanadi.
- Ishlab chiqarish xarajatlari: Tovarlar qazib olish, ishlab chiqarish va tashish bilan bog'liq xarajatlarning narxiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bu xarajatlarga mehnat, asbob-uskunalar, energiyava transport xarajatlari kiradi. Ishlab chiqarish xarajatlarning o'zgarishi.
- Geosiyosiy omillar: global voqealar, siyosiy beqarorlik va savdo mojarolari ta'minot zanjirlarini buzishi, talab modellariga ta'sir qilishi va tovar narxlariga ta'sir qilishi mumkin. Misol uchun, yirik neft qazib oluvchi hududlardagi mojarolar etkazib berishning uzilishiga olib kelishi mumkin, bu esa xom neft narxining oshishiga olib keladi.
- Valyuta kurslari: Tovarlar jahon miqyosida sotiladi va ularning narxiga valyuta kursining o'zgarishi ta'sir qiladi. Ko'pincha tovar narxini belgilash uchun etalon valyuta sifatida qo'llaniladigan AQSh dollari qiymatining o'zgarishi boshqa valyutalarda ifodalangan tovarlar narxiga ta'sir qilishi mumkin.
- Spekulyatsiya va bozor kayfiyati: Moliya bozorlari chayqovchilik va xedjlash faoliyati orqali Tovar narxining shakllanishida rol o'ynaydi. Spekulyatorlar bozor kayfiyati va narxlarning

o'zgaruvchanligiga potentsial ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan narxlarning kutilayotgan o'zgarishi asosida tovarlarni sotib oladi va sotadi.

Tovar narxini shakllantirish mexanizmlari:

- Spot bozorlar: Spot bozorlar jismoniy yetkazib berish uchun tovarlarni darhol sotib olish va sotishni osonlashtiradi. Spot bozorlardagi narxlar joriy talab va taklif sharoitlariga qarab belgilanadi va tovarning amaldagi bozor qiymatini aks ettiradi.
- Fyuchers bozorlari: Fyuchers bozorlari treyderlarga tovarlarni oldindan belgilangan narxda kelajakda yetkazib berish bo'yicha shartnomalarni sotib olish yoki sotish imkonini beradi. Fyuchers narxlari kutilayotgan talab va taklifning istiqbollik o'rsatkichi bo'lib xizmat qiladi, spot bozor narxlariga ta'sir qiladi va bozor ishtirokchilari uchun risklarni boshqarish vositalarini taqdim etadi.
- Indeksar va ko'rsatkichlar: S&P GSCI va Bloomberg Commodity Index kabi tovar indekslari tovarlar savati narxlarining harakatini kuzatib boradi. Ushbu indekslar Tovar narxlari tendentsiyalarining keng ko'lamini taqdim etadi va investitsiya portfelli uchun mezon bo'lib xizmat qiladi.

Bozor dinamikasi:

- Narxlarning o'zgaruvchanligi: Tovar narxlari ko'pincha ta'minotning uzilishi, geosiyosiy hodisalar va spekulativ faollik kabi omillar tufayli yuqori o'zgaruvchanlikka duchor bo'ladi. Bu o'zgaruvchanlik bozor ishtirokchilari uchun ham imkoniyatlar, ham xavf tug'dirishi mumkin.
- Contango Backwardation: Contango fyuchers narxlari spot narxlardan yuqori bo'lganda yuzaga keladi, bu esa kelajakda ta'minot cheklovlarini kutishlarini ko'rsatadi. Boshqa tomondan, fyuchers narxlari spot narxlardan pastroq bo'lganda, orqaga qaytish sodir bo'ladi, bu esa yaqin kelajakda yetarli taklif yoki zaif talabni ko'rsatadi.
- Mavsumiylik: Ba'zi tovarlar ekin davri yoki ob-havo sharoiti kabi omillar tufayli mavsumiy narx naqshlarini namoyish etadi. Ushbu naqshlarni tushunish bozor ishtirokchilariga narxlarning o'zgarishini oldindan bilishga va oqilona qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytilganda, Tovar narxining shakllanishi ko'plab omillar va bozor dinamikasi ta'sirida bo'lgan murakkab jarayondir. Talab va taklif asosiy rol o'ynaydi, ishlab chiqarish xarajatlari, geosiyosiy hodisalar, valyuta kurslari va chayqovchilik ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Spot va fyuchers bozorlar Tovar savdosini osonlashtiradi, indekslar va benchmarklar esa umumiy narx tendentsiyalari haqida tushuncha beradi. Tovar narxining shakllanishini tushunish turli manfaatdor tomonlar uchun juda muhimdir. Siyosatchilar ushbu bilimlardan bozor barqarorligi va iqtisodiy o'sishga yordam beruvchi qoidalar va siyosatlarni ishlab chiqishda foydalanishlari mumkin. Investorlar narxlar va bozor kayfiyatini tahlil qilib, ongli qarorlar qabul qilishlari mumkin. Savdogarlar risklarni boshqarish va bozor imkoniyatlaridan foydalanish strategiyalarini ishlab chiqishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Maykl MakAleer tomonidan "Tovar narxini prognozlash: Modellar va usullar".
2. Devid Jeksning "Tovar bozorlari iqtisodiyoti".
3. Charlz Dyumaning "Tovar bozorlari va risklarni boshqarish: amaliyotchilar uchun qo'llanma".
4. Fahriye Aysan va Serhat Yukselning "Tovar narxining shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillar: adabiyot sharhi" (Resurs siyosati, 2019).
5. Gari Gorton va K.Girt Rouvenxorstning "Tovar narxining shakllanishida chayqovchilikning roli" (Moliyajurnali, 2006 yil).